

บทที่ 1

บทนำ

“ปลูกเรือน” คือการเอาไม้เรือนมีเสาเป็นต้น ปักลงดินแล้วสร้างเป็นเรือนที่ใช้สำหรับอาศัยอยู่ในขณะที่ปลูกใช้กับเรือนที่ปลูกขึ้นด้วยไม้ คังนั้นจึงใช้คำว่า “ปลูกเรือน” เพื่อหมายถึง เรือนไม้ที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย การปลูกเรือนถือได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพของมนุษย์ที่ได้มีวิวัฒนาการเพื่อสนองประโยชน์ตามกาลเวลาเป็นลำดับ เริ่มตั้งแต่มนุษย์ได้พยายามปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนให้พ้นสภาพเยี่ยงสัตว์เดรัจฉานที่เร่ร่อนอยู่ตามธรรมชาติ และมนุษย์ในโลกได้มีที่อยู่อาศัยหลายรูปแบบ จนถึงได้มีการปลูกเรือนเพื่อความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต

ความคิดขั้นพื้นฐานของมนุษย์แต่เดิมนั้นกำหนดรูปแบบของการปลูกเรือนเพื่อความมั่นคงแข็งแรงเป็นสิ่งสำคัญ ต่อมาโดยธรรมชาติของมนุษย์ที่มีพลังแห่งการแข่งขันและจินตนาการในการสร้างสรรค์และจากประสบการณ์ที่สร้างสมมา แบบแผนของการปลูกเรือนได้เปลี่ยนแปลงไปเพื่อที่จะสนองต่อประโยชน์ใช้สอยและยังกลายมาเป็นผลงานความงามอันประกอบด้วยศิลปะมีลักษณะสื่อความหมายจากการปลูกเรือนเพื่อสร้างให้เกิดความประทับใจและชื่นชมยินดีแก่ผู้พบเห็น ตลอดจนบ่งบอกถึงคติความเชื่อของมนุษย์ต่อการเคารพธรรมชาติ ดังนั้นการศึกษาการปลูกเรือนในอดีตทำให้ทราบถึงสาระของสังคมและอารยธรรมที่แฝงเร้นอยู่ในตัวเรือนซึ่งเป็นหลักฐานที่มนุษย์สร้างขึ้นที่ปรากฏอยู่ในฐานะ “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น” ที่ควรค่าแก่การศึกษา¹

“สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น” คือเรือนที่ชาวบ้านปลูกสร้างเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยเป็นตัวแทนของการเชื่อมต่อบetweenอดีตกับปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่มีการปรับตัวท่ามกลางความทันสมัยที่ต่อเนื่อง สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างธรรมชาติและความต้องการของมนุษย์ ที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพให้มีความทันสมัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสามารถมองเป็นภาพตัวแทนของอดีตและมักจะถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และในสายตาของนักมานุษยวิทยาเห็นว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นศูนย์กลางที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมในแต่ละสังคมได้เป็นอย่างดี เนื้อหาของวัฒนธรรมมีความหมายทางพฤติกรรม และคติความเชื่อพร้อมทั้งพิธีกรรมประเพณีที่สัมพันธ์กับระบบการตั้งถิ่นฐาน ระบบการวางผัง ลำดับขั้นตอนการปลูกเรือน³ งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นยังสะท้อนให้เห็นการรวมกัน

¹ ปิยลดา ทวีปริงสิพร, “ทฤษฎีและแนวคิด ปลูก ก่อ สร้าง”, *อาษา*, 10-11: (2549), หน้า 123

² วิวัฒน์ เตมียพันธ์, *คุณค่าการศึกษาเรื่องบ้านพักอาศัย (ลานนา)* ในเอกสารประกอบการสัมมนาสำนักศึกษาศึกษา (กรุงเทพฯ : ศิลปกรรม, 25--), หน้า 2-7

³ วิวัฒน์ เตมียพันธ์, *คุณค่าการศึกษาเรื่องบ้านพักอาศัย (ลานนา)* ในเอกสารประกอบการสัมมนาสำนักศึกษาศึกษา, หน้า 15-18

เป็นเผ่าพันธุ์ และความมุ่งหมายที่จะดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ส่วนที่เด่นคือ ลักษณะเฉพาะของแต่ละเผ่าที่มีความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งก็มีความคิดเป็นอิสระและสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ⁴

ถ้าหากศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเฉพาะมุมมองที่สามารถสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของการดำรงชีพทางกายภาพแต่เพียงด้านเดียวย่อมเป็นวิธีการที่ไม่ครอบคลุมพอ เพราะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไม่ใช่ผลผลิตทางการแก้ปัญหาด้านเทคนิควิทยาการก่อสร้างเท่านั้น แต่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสามารถสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ และความต้องการที่อยู่เหนือสภาวะทางกายภาพอันเป็นความต้องการที่อยู่นอกเหนือประโยชน์ใช้สอย ดังที่ **อนุวิทย์ เจริญศุกกุล และ วิวัฒน์ เตมียพันธ์** ได้กล่าวว่าผู้ใส่ใจใ้คนคว้ามุ่งหวังเพื่อขจัดความกลัว และใช้สร้างความหวังอันเป็นอุดมคติของวิถีชีวิต ซึ่งเป็นคติความเชื่อต่ออำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นความต้องการเหนือความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ประเพณีคติความเชื่ออันเป็นผลมาจากโลกทัศน์ของชนชั้นนั้นถือได้ว่าเป็นคลังความรู้ที่สำคัญของท้องถิ่นที่คนในปัจจุบันไม่ควรละเลย และมองข้าม ดังนั้นตัวงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และวิธีการที่ได้มาซึ่งสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหรือที่เราเรียกว่าการ“ปลูกเรือน” ซึ่งควรแก่การอนุรักษ์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาและเรียนรู้ควบคู่กัน

ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแต่ละประเภท แต่ละชั้นมีลักษณะไม่เหมือนกัน การนำวัสดุก่อสร้างไม่เหมือนกัน และมีสถานที่ตั้งไม่เหมือนกัน ดังนั้นการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจึงจำเป็นต้องพิจารณางานในแต่ละชั้นและไม่สามารถนำวิธีการเดียวกันมาใช้กับการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมทุกชั้นได้ ดังที่เห็นได้จากงานอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของ **ประสงค์ เอี่ยมอนันต์** ที่ทำร่วมกับสำนักงานมรดกหลวงพระบาง ได้มีการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมในด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เช่น เปลี่ยนแปลงทางการนำใช้ภายในได้ แต่รูปแบบของตัวสถาปัตยกรรมไม่ได้เปลี่ยนไป และในแนวคิดของการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมนั้น **ประสงค์ เอี่ยมอนันต์** ได้กล่าวไว้ว่า การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดลอมจำเป็นต้องมีผู้ร่วมงานหลายคน และหลายวิชาชีพ การประสานงานจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง แนวทางในการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรม และสิ่งแวดลอมนั้น จะกำหนดขึ้นได้ง่ายเมื่อประชาชนมีความเข้าใจ เห็นคุณค่าความสำคัญของงานสถาปัตยกรรม และสิ่งแวดลอมประเภทต่างๆ แล้วมีความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และมีความรู้ที่จะอนุรักษ์ โดยในการประเมินคุณค่าของงานสถาปัตยกรรมเพื่อการเก็บรักษา อนุรักษ์ ปรับปรุงหรือสงวนรักษาสามารถให้ความสำคัญได้หลายประการ เช่น คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ เป็นตัวแทนของสถาปัตยกรรมในยุค

⁴ วิวัฒน์ เตมียพันธ์, *คุณค่าการศึกษาเรื่องบ้านพักอาศัย(ลานนา)* ในเอกสารประกอบการสัมมนาสำนักศึกษาศึกษา, หน้า 44

⁵ อนุวิทย์ เจริญศุกกุล และวิวัฒน์ เตมียพันธ์, *เรือนล้านนาไทย และประเพณีการปลูกเรือน* (กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, 2521), หน้า 25-26

ต่างๆ ที่แน่ชัด คุณค่าทางประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน คุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรมที่เป็นสถาปัตยกรรมที่มีความเป็นเลิศทางความงาม ความละเอียดอ่อนด้านประณีตศิลป์ เป็นต้น นอกจากนี้ คุณค่าเฉพาะตัวของสถาปัตยกรรมแล้ว เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้ครอบครองสถาปัตยกรรมก็เป็นปัจจัยสำคัญเช่นกัน และไม่สามารถนำวิธีการเดียวกันมาใช้ในการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมทุกชิ้นได้⁶

ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นย่อมมีจุดประสงค์ และแนวทางการที่ศึกษาแตกต่างกัน อยู่อย่างมากมายแต่ที่นี้จะนำแนวทางการศึกษาของ วิวัฒน์ เตมียพันธ์ “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น” ที่ได้สรุปแนวทางในการศึกษาออกเป็นสองแนวทางได้แก่⁷ แนวทางแรก เป็นการศึกษาที่แสวงหาข้อมูลจากสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ไปตามท้องถิ่นต่างๆ เพื่อสะสมและเพิ่มพูนประสบการณ์ การศึกษาใช้การบันทึก ภาพร่าง ถ่ายภาพ และบันทึกความเข้าใจด้วยคำบรรยายสั้นๆ ตามความประสงค์ที่ตัวสถาปนิกเองจะใช้เป็นข้อมูลเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในงานออกแบบ และพิมพ์เผยแพร่ให้คนอื่นเห็นคุณค่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ตนได้ศึกษา ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นที่นิยมกันในกลุ่มสถาปนิกผู้มีประสบการณ์สูง

แนวทางที่สอง การค้นคว้าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นด้วยวิธีการศึกษาที่เป็นระบบเป็นขั้นตอน การศึกษาในแนวทางที่สองนี้มีความมุ่งหมายเพื่อจะศึกษาค้นคว้าให้เห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เช่น คุณค่าในเชิงออกแบบ คุณค่าเฉพาะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนแต่ละท้องถิ่น คุณค่าที่เป็นรูปแบบที่มีเอกลักษณ์ของภูมิภาค คุณค่าในฐานะที่สะท้อนให้เห็นถึงฐานะของชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาให้เห็นกระบวนการวิวัฒนาการของตัวเรือนศึกษาเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการประยุกต์ใช้กับสมัยปัจจุบัน ศึกษาเพื่อหาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงรูปทรง ศึกษาถึงประเพณีและความเชื่อในการปลูกเรือนที่ผูกพันกับรูปแบบตัวเรือนศึกษาเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละเผ่า⁸ ในการทำวิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่นิยมใช้แนวทางการศึกษาแบบที่สองที่มีกระบวนการในการศึกษาอย่างเป็นระบบมีหลักการที่ใช้ในการวิเคราะห์ ทำให้ง่ายต่อการอธิบายปัญหาของงานวิจัยและเหมาะสมกับระดับนักศึกษาที่ไม่มีประสบการณ์ในการทำวิจัย ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้จะนำเอาแนวทางที่สองมาใช้เพื่อที่จะศึกษาวิเคราะห์ทางคติความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อการปลูกเรือนของเผ่าลาวลุ่ม โดยจะศึกษาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างคติความเชื่อกับตัวเรือน ศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ของคติความเชื่อในการปลูกเรือน และจะศึกษาถึงการคงอยู่ เปลี่ยนแปลง และหายไปของคติความเชื่อในการปลูกเรือนด้วยการแยกย่อยลักษณะของคติความเชื่อในการปลูกเรือนที่แฝงอยู่กับตัวเรือน

⁶ ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท.), หน้า 12-23

⁷ วิวัฒน์ เตมียพันธ์, สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539), หน้า 12-23

⁸ ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม, หน้า 24-27

หลวงพระบางอยู่ในเขตที่มีลมมรสุมพัดผ่านตลอดปีจึงทำให้มีฝนตกมาก ก่อให้เกิดป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ดังนั้นการสร้างบ้านปลูกเรือนในเขตเมืองหลวงพระบางจะต้องให้เหมาะกับสภาพอากาศ สภาพแวดล้อม และตามยุคสมัย แต่ก็ยังรักษารูปแบบเดิมเช่นเป็นเรือนที่มีใต้ถุนสูง หลังคาจั่ว ลักษณะของเรือนที่ยังคงเป็นรูปแบบที่สนองต่อวิถีชีวิตการกินอยู่ตามแบบวัฒนธรรมของเผ่าลาวลุ่มอันเป็นลักษณะประเพณีดั้งเดิมที่มีอยู่มากมาย เรือนเหล่านี้เป็นเรือนที่แสดงถึงรูปแบบที่พักอาศัย หรือลักษณะทางกายภาพของเรือนที่เกิดจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมรวมถึงวิธีการปลูกเรือนแบบดั้งเดิม ตัวเรือนของเผ่าลาวลุ่มก็เช่นกันคือผลสะท้อนมาจากคติความเชื่อต่างๆ ของการปลูกเรือนรวมถึงการดำเนินชีวิตซึ่งจะมีความราบรื่นหรือไม่นั้นจะต้องฟังและยึดถือพิธีกรรมคติความเชื่อเพื่อผสมผสานไปกับกระบวนการการทำงานของช่าง ความร่วมมือร่วมใจของหมู่บ้านและสอดคล้องกับฤดูกาล จนเกิดเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

การปลูกเรือนส่วนมากจะเน้นการเลือกสภาพแวดล้อมบริเวณที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ การที่ต้องปลูกเรือนอยู่ใกล้แม่น้ำลำคลองนั้น เพราะความจำเป็นที่ต้องการใช้น้ำเพื่อทำประโยชน์แก่การครองชีพได้สะดวก และสามารถใช้สอยได้ตลอดทั้งปี และยังใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก แต่ก็ได้มีเรือนจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก ดังนั้นรูปแบบเรือนส่วนมากเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง ใต้ถุนจะใช้เป็นที่ประกอบกิจกรรมงานประจำวันต่างๆ เช่น การปั่นฝ้าย ทอผ้า ทอไหม (ทอหูก) ใช้เป็นที่เก็บข้าวของที่ได้มาจากการทำการเกษตรกรรม และการปลูกเรือนยังอาศัยธรรมชาติโดยวัสดุที่ใช้ส่วนมากจะนำไม้ที่สามารถหาได้ในพื้นที่

ตามมุมมองของ อนุวิทย์ เจริญศุกกุล และวิวัฒน์ เตมียพันธ์^๑ ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ว่าการอนุรักษ์ควรเป็นไปตามความเข้าใจที่ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อในการปลูกเรือนที่แฝงอยู่กับตัวเรือนของแต่ละสังคมวัฒนธรรม ในความเป็นอยู่ของแต่ละชุมชนที่ได้มีการนับถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจะเห็นได้ในความเชื่อของการปลูกเรือน และงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ร่วมกัน แต่ถ้ามีการพัฒนาหรือมีการเปลี่ยนแปลงสภาพสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเหล่านี้ก็จะถูกเปลี่ยนแปลงไปนับว่าเป็นเรื่องน่าเสียดาย^๑ ดังที่ตัวเรือนเผ่าลาวลุ่มในเมืองหลวงพระบางได้มีเพียงการอนุรักษ์รักษาแต่เพียงรูปแบบ แต่เปลี่ยนวัสดุและหน้าที่ใช้สอยตามวิวัฒนาการของสังคมเมือง โดยไม่ได้นำเอาคติความเชื่อของการปลูกเรือนเข้าไปใช้ ในองค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการการปลูกเรือนจึงได้เพียงรูปแบบที่ไร้วิญญาณที่ตอบสนองตามการใช้สอยไม่ได้ “ปลูก” เป็นที่อยู่อาศัยเหมือนสมัยก่อน

ที่สำคัญมาถึงปัจจุบันนี้การคิดคำนึงถึงคติความเชื่อในการปลูกเรือนได้เลือนหายไปจากความสำนึกของกลุ่มชนรุ่นใหม่ เนื่องจากผลการเปลี่ยนแปลงโดยโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ผนวกกับ

^๑ อนุวิทย์ เจริญศุกกุล และวิวัฒน์ เตมียพันธ์, เรือนล้านนาไทย และประเพณีการปลูกเรือน (กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, 2521), หน้า 43

การที่รัฐบาลได้มีการส่งเสริมการลงทุนในภาคอุตสาหกรรม และสนับสนุนธุรกิจการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม เพื่ออนุรักษ์ศิลปะ สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมไม่ให้เปลี่ยนแปลงหรือถูกทำลายไปกับกระแสนิยมตะวันตก จึงเป็นเหตุที่เร่งผลิตแต่รูปแบบของตัวเรือน แต่ขาดการพิจารณาถึงมิติอื่นๆ เช่น มิติทางสังคม และคติความเชื่อที่เป็นส่วนประกอบสำคัญในกระบวนการปลูกเรือน

ด้วยเหตุนี้การที่จะศึกษาสถาปัตยกรรมเรือนลาวลุ่มในเมืองหลวงพระบางในภูมิภาคเพื่อจะรู้ซึ่งถึงคุณค่านั้นจะต้องใช้เวลาที่ยาวนานเพื่อที่จะได้ความหลากหลายเหล่านั้นมา แต่การศึกษาในครั้งนี้เนื่องจากเวลาจำกัด ฉะนั้นจึงกำหนดขอบเขตศึกษาค้นคว้าเฉพาะคติความเชื่อที่มีผลต่อการปลูกเรือนของเผ่าลาวลุ่มเท่านั้น ซึ่งเชื่อว่าเป็นเรือนลาวลุ่มที่เคยสร้างมานั้นจะต้องประกอบด้วยคติความเชื่อที่รวมอยู่กับรูปแบบของเรือนที่สามารถให้เราเห็น และจับต้องได้ ในการศึกษาครั้งนี้จะนำเอาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อให้ตัวเรือนของเผ่าลาวลุ่มได้มีการอนุรักษ์ทั้งรูปแบบและคติความเชื่อของการปลูกเรือนไปด้วยกัน เพื่อให้เป็นเรือนลาวลุ่มที่สมบูรณ์ ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถนำเอาคติความเชื่อไปปฏิบัติได้ทั้งหมด แต่ก็เป็นการเสนอแนะให้รู้ถึงการจะปลูกเรือนให้ถูกต้องตามรูปแบบของเผ่าลาวลุ่มที่เคยกระทำกันมานั้นจะต้องมีคติความเชื่อของการปลูกเรือนร่วมอยู่ด้วย ดังนั้นจึงเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อจะใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางคติความเชื่อ และการปลูกเรือนของเผ่าลาวลุ่มในเขตเมืองหลวงพระบาง และใช้ในการวิเคราะห์ถึงปัจจัยและอิทธิพลที่ส่งผลให้คติความเชื่อของการปลูกเรือนเผ่าลาวลุ่มในเขตเมืองหลวงพระบางที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น ยังคงอยู่เปลี่ยนแปลง และทำให้สูญหาย

สำหรับคำว่า “คติความเชื่อ” พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถานปี 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เห็นตามด้วย มั่นใจ ไว้ใจ” จันทรศรี นิตยฤกษ์ ได้กล่าวถึงความหมายของคติความเชื่อไว้ในหนังสือความรู้เรื่องคติชนวิทยาว่า “คติความเชื่อ” หมายความว่า “เห็นจริงด้วย นับถือ มั่นใจ”¹⁰ อาจจะช่วยความรู้สึกรู้สึก หรือการไตร่ตรองด้วยเหตุผลก็ตาม เมื่อเกิดความเชื่อแล้วมักจะแสดงออกทั้งทางกาย คือการปฏิบัติ และทางวาจา เช่น ตักเตือนสั่งสอน หรือแจ้งให้ผู้อื่นทราบ ซึ่งอาจมีการตีความความที่แตกต่างกันออกไป

กล่าวโดยสรุปแล้ว คติความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะกำหนดการแสดงออกของคนในสังคม กล่าวอีกในหนึ่งว่า คติความเชื่อเป็นตัวกำหนดคติชนแขนงอื่นๆ ในสังคมนั้นๆ ซึ่งเกิดจากการเห็นจริงด้วย นับถือ มั่นใจ ที่เป็นมูลเหตุสำคัญ และได้แสดงออกมาโดยพฤติกรรมอันทำให้เห็นว่า คนในสังคมนั้นมีคติความเชื่อในเรื่องใดย่อมได้มีการแสดงออกมาโดยการสร้างสิ่งสมมติขึ้นมา

¹⁰ จันทรศรี นิตยฤกษ์, *ความรู้เรื่องคติชนวิทยา* (เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย ภาควิชามานุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25--), หน้า 13-17

เช่น ฝึสางเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ หรือ อาจจะแสดงออกมาในรูปของข้อความ ข้อห้าม ข้อนิยมต่างๆ ตลอดจนคำสอน ดังนั้นคติความเชื่อจึงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมมนุษย์อย่างใกล้ชิด และปรากฏออกมาในรูปของพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ดังเช่นที่ เรือนแฝลลาวลุ่มที่เป็นผลผลิตที่ได้มาจากคติความเชื่อ

1.1 คำถามนำของการวิจัย

คติความเชื่อมีผลต่อตัวเรือน เมื่อคติความเชื่อเปลี่ยนแปลงไปจะทำให้เรือนและวิธีการปลูกเรือนของแฝลลาวลุ่มในเขตเมืองหลวงพระบางมีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อเก็บรวบรวมศึกษา และวิเคราะห์ความรู้ ความสัมพันธ์ทางคติความเชื่อ และการปลูกเรือนของแฝลลาวลุ่มในเขตเมืองหลวงพระบาง

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยและอิทธิพลที่ส่งผลต่อการคงอยู่ เปลี่ยนแปลง และสูญหายของคติความเชื่อของการปลูกเรือนแฝลลาวลุ่มในเขตเมืองหลวงพระบางในปัจจุบัน

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตทางด้านพื้นที่

ในการศึกษานี้ได้ทำการสำรวจเรือนไม้กรณีศึกษาจำนวน 25 หลังเนื่องจากว่าเรือนแฝลลาวลุ่มที่มีอยู่ ส่วนมากแล้วเป็นเรือนที่ปลูกในปี 1940 ดังนั้นจึงได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาโดยเอาเรือนที่ปลูกในปี ค.ศ. 1940 ถึงปัจจุบันเป็นหลัก¹¹ ได้แก่ เรือนไม้ในเขตอนุรักษณ์เมืองหลวงพระบาง จำนวน 9 หลัง ประกอบด้วยบ้านหมื่นนา 1 หลัง บ้านป่าขาม 2 หลัง บ้านวัดหนอง 2 หลัง บ้านอาราม 1 หลัง บ้านอาไฟ 1 หลัง บ้านพันหลวง 2 หลัง¹² และเรือนไม้บริเวณรอบนอกเขตอนุรักษณ์หรือภายในขอบเขตรัศมี 25 กิโลเมตรจากเขตอนุรักษณ์ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 16 หลัง ประกอบด้วยบ้านผานม 3 หลัง บ้านเชียงมวก 2 หลัง บ้านเมืองชาย 1 หลัง บ้านนาซาง 4 บ้านปากชี 3 หลัง บ้านสิง 3 หลัง¹³

1.3.2 ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

¹¹ สาเหตุที่กำหนดจำนวนขอบเขตของการศึกษาจำนวนเรือนลาวลุ่มที่ 25 หลังเนื่องจากว่า เรือนลาวลุ่มส่วนมากได้ถูกรื้อถอนไปเป็นจำนวนมาก และที่ปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 25 หลัง (ทั้งในเขตและนอกเขตการอนุรักษณ์เมืองหลวงพระบาง)

¹² จำนวนเรือนที่ได้รับการอนุรักษณ์จากสำนักงานองค์กรมรดกโลกหลวงพระบาง, *บทรายงาน CDM PSMV* (หลวงพระบาง: สำนักงานองค์กรมรดกโลก, 2545), หน้า 19-25

¹³ ข้อมูลภาคสนามเก็บร่วมกับทองสะหวัด สีสะนะและสำหรับผู้วิจัยจะใช้ในหัวข้อ “คติความเชื่อที่มีผลต่อตัวเรือนแฝลลาวลุ่มในเขตเมืองหลวงพระบาง” (2548)

ศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อที่มีผลต่อตัวเรือนของเผ่าลาวลุ่ม โดยจะศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ของทัศนคติความเชื่อในการปลูกเรือนกับตัวเรือน ด้วยการเก็บข้อมูลจาก คัมภีร์ พับสา ต่างๆ และจัดกลุ่มลักษณะของทัศนคติความเชื่อในการปลูกเรือนที่แฝงอยู่กับตัวเรือนจากการสำรวจพื้นที่ด้วยการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความรู้ทางด้านทัศนคติความเชื่อของการปลูกเรือน และผู้ที่อยู่ในเรือนที่ศึกษา แล้วจึงศึกษาถึงปัจจัยและอิทธิพลในด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อการคงอยู่ การเปลี่ยนแปลง และการหายไปของทัศนคติความเชื่อในการปลูกเรือนตั้งแต่ปี ค.ศ. 1940 ถึงปัจจุบัน

1.4 กระบวนการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดวิธีการและขั้นตอนดังนี้

1.4.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น

- เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวกับเขตเมืองหลวงพระบาง เผ่าลาวลุ่ม ในด้านประวัติศาสตร์ต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง และที่มีผลต่อการคงอยู่ การเปลี่ยนแปลง การสูญหายไปของทัศนคติความเชื่อในการปลูกเรือน
- เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทัศนคติความเชื่อในการปลูกเรือนของเผ่าลาวลุ่มที่ได้จากหนังสือและพับสาของผู้ประกอบการคือ ได้จาก
 1. อาจารย์คำหล้า เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม (หมอพร) ในหมู่บ้านธาตุหลวง
 2. ทิดบุญจันทร์ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม (หมอพร) ในหมู่บ้านหนองชาย
 3. ลุงแพงจัน เป็นผู้รู้เรื่องเกี่ยวกับทัศนคติความเชื่อการปลูกเรือนในหมู่บ้านโพนแพง
 4. ลุงสีสะเก่า เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม (หมอพร) ในหมู่บ้านนาสัมพันธ์

1.4.2 รวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยวิธีต่างๆ

- สำรวจพื้นที่เป้าหมาย ในเขตอนุรักษ์หลวงพระบาง ประกอบด้วย บ้านเชียงม่วน บ้านศิลา บ้านจุ่มคล่อง บ้านธาตุหลวง บ้านป่าขาม บ้านวัดแสน บ้านวัดธาตุ บ้านวัดสบ และบ้านหมื่นนา บริเวณรอบนอกเขตอนุรักษ์มี บ้านผานม บ้านเชียงมวก บ้านเมืองชาย บ้านเชียงแมน บ้านปากอู บ้านนาซาง บ้านแวง บ้านแอนบ้าน ชองใต้ บ้านปากสิง บ้านสิง และบ้านปากชี
- สังเกต วาดภาพ และถ่ายภาพ ในผังบริเวณและตัวเรือนที่เป็นกรณีศึกษา

- สัมภาษณ์ การจดบันทึก และใช้เครื่องบันทึกเสียง สัมภาษณ์ผู้ประกอบการ (หมอพร) ที่รู้เกี่ยวกับคติความเชื่อของการปลูกเรือน โดยกำหนดในเขตอนุรักษ์ และนอกเขตอนุรักษ์โดยกำหนดเอาไว้ 5 ท่านดังนี้
 1. จารคำห้ำ เป็นผู้ประกอบการพิธีกรรม (หมอพร) ในหมู่บ้านธาตุหลวง
 2. จารบูรณทัน และพันระยา เป็นผู้ประกอบการพิธีกรรม (หมอพร) ในหมู่บ้านหมื่นนา
 3. ทิศบูรณทัน เป็นผู้ประกอบการพิธีกรรม (หมอพร) ในหมู่บ้านหนองชาย
 4. ลุงคำผาย เป็นผู้ประกอบการพิธีกรรม (หมอพร) ในหมู่บ้านหมื่นนา
 5. ลุงสีสะง่า เป็นผู้ประกอบการพิธีกรรม (หมอพร) ในหมู่บ้านนาสัมพันธ

1.4.3 เครื่องมือที่ใช้ศึกษา

- ใช้เครื่องบันทึกเสียงสำหรับบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์
- ใช้กล้องถ่ายรูป
- ใช้ตลับเมตรใช้เพื่อวัดผังบริเวณ และอุปกรณ์ในการจดบันทึก

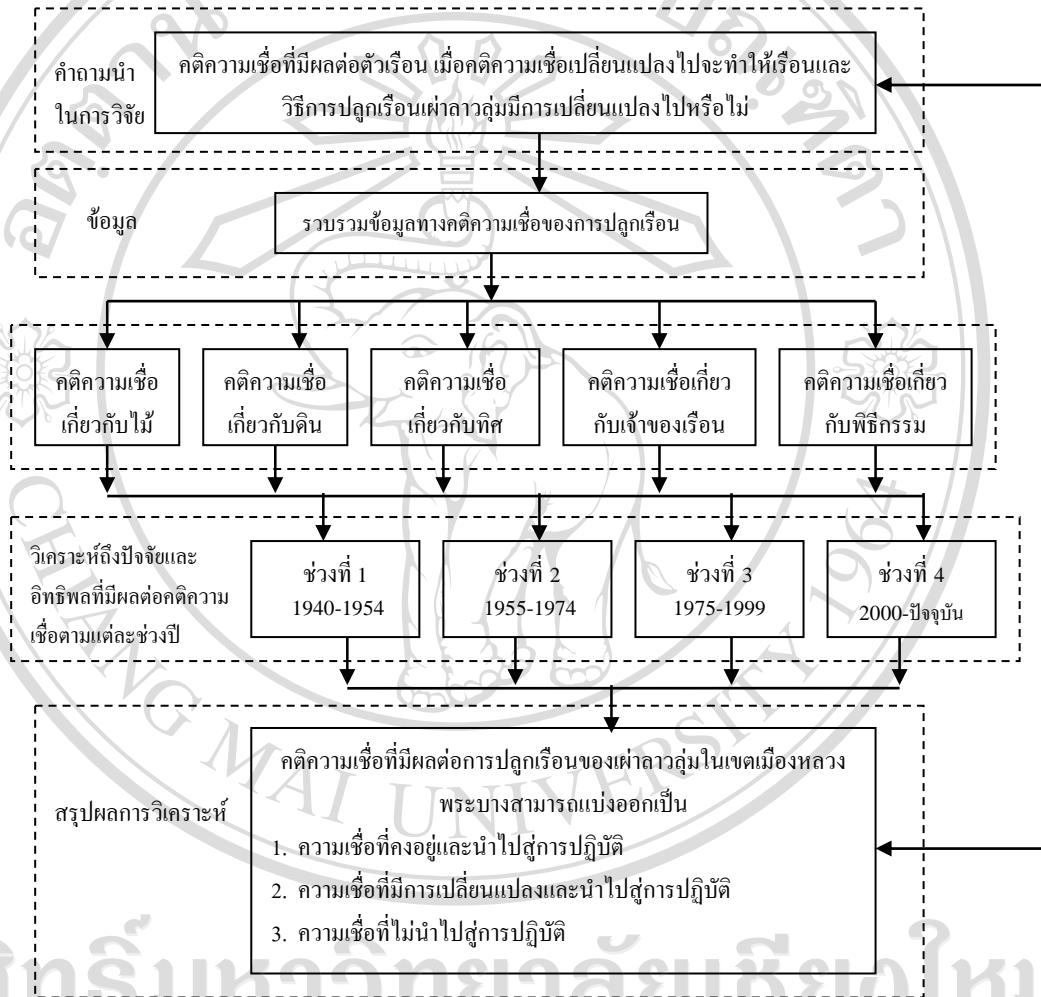
1.4.4 การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ข้อมูลที่เกิดรวบรวมได้จากการแบ่งช่วงปีได้ดำเนินการดังนี้

ในการศึกษาจะได้แบ่งเป็น 4 ช่วงโดยการแบ่งช่วงของการศึกษาจะแบ่งตามการเปลี่ยนแปลงของการปกครองเป็นหลักเช่น ในช่วงแรกเริ่มจากปี ค.ศ. 1940-1954 ซึ่งเป็นช่วงที่ฝรั่งเศสเข้ามาปกครองลาว และได้ตั้งที่ทำการอยู่ที่เมืองหลวงพะบาง ช่วงที่ 2 เริ่มจากปี ค.ศ. 1955-1974 ช่วงนี้ถือได้ว่าเป็นการแสดงออกอย่างชัดเจนของการปกครองในลักษณะทุนนิยมประชาธิปไตยแบบมีกษัตริย์ (เจ้ามหาชีวิต) ซึ่งเป็นฝ่ายรัฐบาลเวียงจันทน์และฝ่ายแนวลาวยุทธชาติ ช่วงที่ 3 เริ่มจากปี ค.ศ. 1976-1999 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศลาวได้รับเอกราช และได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบกกษัตริย์ (เจ้ามหาชีวิต) มาเป็นระบอบสังคมนิยม และได้มีแผนการพัฒนาหลายอย่าง เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ เป็นต้น และช่วงที่ 4 เริ่มจากปี ค.ศ. 2000 ถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นช่วงที่มีการเปิดประเทศมากขึ้นโดยได้เปิดปีท่องเที่ยวลาวขึ้นในปี ค.ศ. 2000

- จำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ เช่น ข้อมูลด้านคติความเชื่อของการปลูกเรือน
- พิจารณาข้อมูลที่ได้จากการสอบถามเปรียบเทียบกับเอกสารที่มีผู้บันทึกไว้แล้วนำไปวิเคราะห์ว่าเป็นความเชื่อที่คงอยู่ ความเชื่อที่มีการเปลี่ยนแปลง ความเชื่อที่หายไป

- วิเคราะห์ให้ได้ซึ่งปัจจัยและอิทธิพลที่ส่งผลต่อการคงอยู่ การเปลี่ยนแปลง และการสูญหายไปของความเชื่อในการปลูกเรือน โดยนำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์

แผนภูมิสรุปวิธีการศึกษาและวิเคราะห์ความเชื่อ

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.5.1 ได้จัดกลุ่มความสัมพันธ์ทางคติความเชื่อระหว่างการปลูกเรือนและตัวเรือนของเผ่าลาวลุ่มในเขตเมืองหลวงพระบาง
- 1.5.2 ได้รู้ถึงปัจจัยและอิทธิพลของการคงอยู่ การเปลี่ยนแปลง และการหายไปของคติความเชื่อในการปลูกเรือนของเผ่าลาวลุ่มเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของเผ่าลาวลุ่มต่อไป